

OPONENTSKÝ POSUDEK DIPLOMOVÉ PRÁCE

Autor práce: Bc. Luďka Nováková

Název: Generační posun v postojích žen na výchovu dětí na počátku 21. století

Obor: Historická sociologie (mg.) FHS UK, 2014

Oponentka práce: PhDr. Olga Šmídová, PhD.

Cíle práce, který diplomantka sleduje, představuje „generační posun“ postojů žen k výchově vlastních dětí. Tento posun zkoumá pomocí polostrukturovaných rozhovorů s matkami a na základě jejich vzpomínek a reflexí podobností a rozdílů mezi přístupem jejich generace a generace rodičů k výchově dětí. Jinak řečeno autorka se zaměřuje na diference mezi výchovou v původní rodině v době, kdy dětmi byly samy narátorky na jedné straně a jejich současným přístupem k výchově vlastních dětí v rodině, kterou založily ony samy. Autorka se táže nejen na hlavní rysy této změny, ale také na to, co tuto změnu způsobuje a ovlivňuje. V první části předkládá definice rodiny, výchovy, výchovných rolí a ve zkratce popisuje historickou proměnu sociální instituce rodiny, která se na výchově a mezigenerační transmissi výchovných hodnot, přístupů a praktik (výchovných stylů) významně podílela a podílí.

Úloha je vystavěna smysluplně, jak předmětně, tak z hlediska postupů, strategií a metod.

K naplnění úlohy mám však řadu výhrad a připomínek. Týkají se jak konceptualizace zkoumaného jevu (rodinné, resp. rodičovské, výchovy), tak zejména kvality provedeného výzkumu.

V první části autorka věnuje hodně prostoru historickému vývoji rodiny, zejména v kontextu procesu modernizace. Zdůrazňuje sice onu „závislost na cestě“, ale obecným rysům i specifickým vývoje „české“ (středoevropské) rodiny (např. Horský a kol.) se nevěnuje. Zejména „socialistické“ rodině a výchově, která představuje sociální a historický kontext a součást osobní historie dnešních rodičů se věnuje zcela okrajově. Přitom právě tato historická podoba rodiny je pro úlohu určující – starší generace v ní vychovala děti, které dnes v jiné době vychovávají děti vlastní.

Na úrovni teoretické autorka nevychází vždy z konceptů, které by byly přiměřené uchopení sociální změny a proměny samotného předmětu (rodičovství, rodiny, maskulinity/feminity a výchovy/péče a i dítěte). Řada užitých konceptů je vyloženě modernistických a normativních současně, např. sociální funkce rodiny (zejm. reprodukční), nukleární pojetí rodiny...

Je otázkou, nakolik je pro interpretaci životních historií, které překlenují socialismus a postsocialismus, relevantní např. Možného „familiarismus“, Alanova „morální schizofrenie“ rodinné výchovy, mezigenerační směna, širší rodina a její role, „patriarchát na socialistický způsob“ a socialistické "superženy" atd. Například v úryvcích z vyprávění se role babiček jako svého druhu „náhradních matek“ vyskytuje nezdědka, v teorii a interpretaci však nikoliv.

Autorka sleduje (možná zásadní) proměnu samotného fenoménu výchovy, jejího obsahu a forem. Sama však vychází z modernisticky racionalistického pojetí výchovy jako nějakého systematického cílesměrného procesu při volbě optimálních prostředků (srov. kap. „výchovné prostředky“ odměny tresty, vzor a vysvětlení). Vychovávaný je především objektem záměrného působení. To neumožňuje tolerovat a dostatečně zahrnout jiné kulturní formy „výchovy“ a otevřít koncept oné studované změně. To se projevuje i ve volbě autorů knih o výchově dětí, kteří nestudují pojetí a praktiky rodičů-

vychovatelů, ale morálně vychovávají rodiče, co a jak „mají“ anebo by měli děti učit, aby.... Tyto návodné knihy by měly být předmětem, nikoli východiskem výzkumu.

Tyto slabiny se projevují i v empirické části. Metodologie je popsána velmi úsporně což průkaznost snižuje. Scénář interview není přiložen, je však patrné, že autorka vnáší ony obecné předpoklady, když se přímo ptá komunikačních partnerek na „výchové cíle“. Teorie je tak přítomna již v otázce.

Autorka setrvává u otevřeného kódování navzdory ambici nalézt vzorce a vytvořit paradigmatický model.

Typy vytváří pouze „podle respondentů“, nikoli podle významů a kontextů (dělí typy na souladné ambivalentní a negující vzory). Dělí ženy-vychovatelky a jen z hlediska ztotožnění se se stylem svých rodičů čili generačního tradování stylu výchovy. Je asi zbytečné zdůraznit, že v GT není tak důležité, kolik matek přijímá vzory, ale jak a co přijímají a aplikují v novém kontextu.

Úryvky zde slouží převážně k naplnění této zjednodušené typologie (ženy pro, proti, proiproti stylu rodičů) a figurují spíše jako ilustrace. Interpretace jejich významu namnoze chybí. Mnohé generované emické (a in vivo) kategorie např. výchova k slušnosti, k pořádku zůstávají neobjasněny, podobně klíčové kategorie - samotný koncept rodičovské „výchovy a péče“, pojetí „potřeb dítěte“ a pod .

Ve výsledku je analýza poznamenána podřazováním a podřizováním významu dat pod apriorní kategorie-koncepty jako je demokratická vs. autoritářská výchova. Výsledky výzkumu, jak je patrné v závěru, tak slouží primárně jako „potvrzení“ obecných hypotéz např. o posunu k otevřenosti a demokratičnosti výchovy).

Vliv definice zkoumaného problému, metod i osobních předpokladů na průběh a výsledek výzkumu autorka prakticky nereflektuje, zůstává na půdě objektivismu (jde přece i o to, nač dnes ženy vzpomínají, uvědomují a jak ji re-prezentují v rozhovoru s výzkumníci...).

Práci přes uvedené připomínky doporučuji k obhajobě a hodnotím jako dobrou

Otázky:

Jak by diplomantka shrnula odpověď na výzkumnou otázku, „co tuto změnu způsobuje a ovlivňuje“

Co je cílem generování teorie z dat a do jaké míry byl cíl naplněn?